

הפסקה בהטבת הנרות

• דף לג •

הרב אבישי נתן מייטליס שליט"א

הגמ' ביומא בדף לג. הביאה שיטת אביי ואבא-שלום בהנהגת סדר היום במקדש: 'אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא ואליאבא דאבא שאול, א. מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת, ב. מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים, ג. וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי, ד. ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, ה. והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד, ו. ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות, ז. והטבת שתי נרות קודם לקטורת, ח. וקטורת קודם לאברים, ט. ואברים למנחה, י. ומנחה לחביתין, יא. וחביתין לנסכין, יב. ונסכין למוספין (השבת), יד. ומוספין לבזיכין, טו. ובזיכין לתמיד של בין הערבים שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולן'.

נמצא שבין הטבת הנרות קרב התמיד ונזרק דמו.

.א.

נחלקו האמוראים בחיוב להפסיק באמצע הטבת הנרות.

הגמ' ביומא בדף לג: מביאה מחלוקת האמוראים מה מקור החיוב להפסיק בהטבה: 'הניחא לריש לקיש דאמר למה מטיבין וחוזרים ומטיבין כדי להרגיש כל העזרה כולה, שפיר. אלא לרבי יוחנן דאמר בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים'. כלומר, לר"ל אין מקור וסיבה מדינא להפסיק באמצע הטבת הנרות, אלא נועד רק להרגיש העזרה. ואילו רי"ז למד מקרא 'בבוקר בבוקר' שיש להפסיק באמצע ההטבה, כפי שבאר רש"י שם בד"ה 'אלא': 'דדריש בבקר בבקר בהיטיבו, חלקהו לשתי נרות לשני בקרים אלו יקדמו לעבודה אחת, אלמא, יש עבודה ביניהם'. ומשו"ה אמרה הגמ' שם על דברי רב פפא שכיון שתמיד מכפר ויש להקדימו, להטבת הנרות, אזי לר"ל לא יפסיקו בעבודה, אלא רק יצאו מהעזרה ויחזור להטיב את שני הנרות הנותרים. אך לרי"ז בעי להפסיק ע"י עבודה בדווקא.

הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פרק ג הלכה טז הביא את טעמו של ר"ל ולא כרי"ו: 'לא היה מטיב כל הנרות בפעם אחת אלא מטיב חמשה נרות ומפסיק ועושין עבודה אחרת, ואחר כך נכנס ומטיב השנים, כדי להרגיש את כל העזרה'. ועוד קשה, דר"ל לא בעי הפסקה בעבודה אחרת, אלא די שיצא ויכנס, ואם פסק הרמב"ם כר"ל מדוע כתב שיש להפסיקו בעבודה דייקא.

לדעת המהר"י קורקוס והכס"מ פסק הרמב"ם כרי"ו ובעי עבודה אחרת באמצע, אך נקט את הטעם הפשוט יותר בטעם ההפסקה בהטבה.

אך הלח"מ למד אחרת במחלוקת ר"ל ורי"ו. ולר"ל כיון שבעי להרגיש העזרה יש להפסיק בעבודה דייקא להחשיב ההפסקה, ואילו לרי"ו די שלא יעבוד אלא יחלק העבודה, ולדבריו אכן פסק הרמב"ם כר"ל: 'וכיון שהטעם הוא שיהיה שהות בינתים כדי שיהיה לה קול לאותה עבודה, ודאי צריך הפסקה בעבודה אחרת. אלא לר' יוחנן דטעמא הוי משום חלקהו למה לי הפסקה בעבודה, אף על פי שלא הפסיק בעבודה אחרת, כיון שעשה הדבר בשתי פעמים הרי הוא מחולק. וכיון דר' יוחנן איתותב דמשמע דאבא שאול לא סבר כוותיה, לכך לא פסק רבינו ז"ל כמותו ופסק כריש לקיש. וגם פסק כריש לקיש שצריך הפסקה אחרת דלריש לקיש צריך הפסקה'.

אולם האבן האזל הקשה על הלח"מ, שלדבריו אין הבנה מדוע נדרשת הפסקה בעבודה בדווקא. ולכן באר עפ"י באור התוס' ישנים שהביא את ביאור הר"ח בשם גאון, שרי"ו נדחה בגמ'. וכי הגמ' הקשתה על רב פפא שיש להקדים את התמיד שמכפר להטבה, וא"כ אין עבודה שתפסיק בין ההטבה, וכו"ל. וכן פסק הרמב"ם, דלא כרי"ו.

ב.

הגמ' בדף יד. הביאה מחלוקת זו של אביי ואבא שאול עם חכמים: 'דתניא לא ייטיב את הנרות ואחר כך יקטיר, אלא יקטיר ואחר כך ייטיב. אבא שאול אומר מטיב ואחר כך מקטיר. מאי טעמא דאבא שאול, דכתיב בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות והדר יקטירנה. ורבנן מאי קאמר רחמנא - בעידן הטבה תהא מקטיר קטורת'.

ואילו חכמים חולקים ע"כ וסברו שבין הטבת הנרות, מקטיר קטורת. שכן נאמר: 'בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה', הרי בשעה שמטיב את הנרות תקטיר

את הקטורת. וכפי שבאר המאירי בימא בדף יד: 'פירוש המקרא שבשעת הטבה שניה יהא מקטיר הקטורת. ר"ל שתעלה תמרתו שתהא ההקטרה קודמת להטבה, עד שבשעת ההטבה תהא התימורת עולה'. אלא שרש"י בדף יד: בד"ה 'לא יטיב' לא באר שרמוז דין זה בפסוק, אלא היה ידוע שיש להפסיק בהטבה לקטורת: 'לא ידליק' שבעתן ואחר כך יקטיר, אלא יקטיר באמצע, ואחר כך יגמור הטבת שתיים, והא ליכא למימר יקטיר תחלה ואחר כך יתחיל להיטיב קאמרי רבנן - דהא קיימא לן דבעי הפסקה, וכל עבודות סדורות זו אחר זו על פי הכתובים לקמן במילתא דאביי, ואי אפשר להקטיר עד לאחר זריקת דם התמיד, ואי אמרת קטרת קודמת להטבת הנרות - אין לך עוד עבודה להפסיקן בה'.

כלומר, לחכמים הכה"ג מתחיל עם עבודות חוץ של מערכות המזבח ושחיטת התמיד, ולאחר מכן עוסק בעבודות פנים הטבת והדלקת הנר והקטרת הקטורת. ואז חוזר לעסוק בעבודת החוץ של הקטרה וניסוך היין על המזבח החיצון. כלומר מפסיקין באמצע הטבת הנרות - בהקטרת הקטורת.

ולאבא שאול באמצע עבודת הפנים, פונה הכה"ג לעסוק בדם התמיד, וחוזר לעבודת הפנים להטיב יתר הנרות ולהקטיר הקטורת. ומבסס דבריו על הכתוב: 'בבוקר בבוקר בהיטיבו את הנרות', ואחר כך: 'יקטירנה'. ומפסיקין באמצע הנרות - בדם התמיד. ואילו הקטורת מוקטרת רק לאחר הטבת כל הנרות.

ג.

עבודת תרומת הדשן לא נזכרה. תוס' בארו - משום שאפשר שנעשית עוד בחצות, והרבה זמן לפני עבודות היום. ולא ברצף העבודות המנויות. ותוס' רא"ש והריטב"א בארו שדווקא עבודות הקרבן תיקנו באמצע הנרות, ולא את יתר עבודות המקדש. נמצא, דלדידן העבודות שנמנו אינם מדיני המקדש וסדרו, אלא סדרי קרבן התמיד כולל סדרי המערכות.

ד.

הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ג פסק כחכמים, וסבר: 'שזורקין את הדם מטיב זה שבהיכל חמש נרות... ומקטיר'. אפשר שבבסיס דברי הרמב"ם עומדת הגמ' בדף לד שהעמידה את המשנה כחכמים. ואפשר שסבר כרש"י בדף לד. בד"ה

'לעולם רבנן היא': 'ניחא ליה לאוקמה כרבנן'. ותוס' ד"ה 'לעולם' הוכיח מהרישא וודאי דלא כאבא שאול.

הטור בס"י מח כתב שיש לומר בכל בוקר את סדר המערכה אליבא דאביי ואבא שאול. הבין מכך הב"י שם שסבר דהלכה כאבא שאול: 'מאחר שמצאו העולם שאביי סידר הסדר אליבא דאבא שאול, משמע דסבירא ליה דהכי הלכתא, ולכן לא רצו לשנות הסדר ההוא'.

ה.

האם ניתן להוכיח מהמשנה לעיל בדף כה. לגבי הפיס השני, שנאמר שם: הפייס השני - מי שוחט, מי זורק מי מדשן פנימי, מי מדשן את המנורה'. הרי דלא כאבא שאול, ואילו הגמ' בדף טו העמידתו כאבא שאול.

תוס' ישנים והריטב"א בארו שהקדימו את הפייס על השוחט מקודם, משום שיש הכנות רבות לשחיטה, כהעמדת סכין ובדיקת מום. א"נ, משום חשיבות השחיטה שהינה עיקר הקרבן, אף שבפועל שחט לאבא שאול רק בין הטבות הנרות.

ו.

לדעת אביי ואבא שאול, דם התמיד מפסיק בהטבת הנרות.

רש"י הבין שאף שוחט וכן זורק דם באמצע. וכן הוכיח הרמב"ן במלחמות מהנאמר בפס': 'את האחר תעשה בבוקר'. עשיה כוללת שחיטה.

אך הראב"ד בתמיד פרק ד וכן הגר"א שם ריש פרק ג הבינו שהשחיטה קדמה להטבת הנרות, ושחטו וקיבלו הדם לפני דישון מזבח פנימי, ורק הזריקה נעשתה בין הטבת הנרות. ודייק הראב"ד דלהכי אמרינן במשנה 'דם התמיד', ולא שחיטת התמיד. בטעם הקדמת השחיטה באר הראב"ד, שכיון שהשחיטה כשירה בזר ואיננה חלק מעבודת הקרבן עדיף לעשותה לפני דישון מזבח פנימי, ואזי עבודת התמיד נעשית מוקדם, ומותרת פנאי להקריב יתר קרבנות היום.

ראיה לשיטתו יש להביא מהמשנה בתמיד ג, ז: 'בא לו לפשפש הצפוני ... והיה סגור. נטל את המפתח ופתח את הפשפש, נכנס לתא ומן התא אל ההיכל עד שהוא מגיע לשער הגדול. הגיע לשער הגדול העביר את הנגר ואת הפותחות ופתחו, לא

היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח'. הרי דהשחיטה נעשיתה עם תחילת היום, ולא בהמשכו.

גם מהרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה א נראה שהבין כן: 'סדר עבודות התמידות בכל יום כך הוא, סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לו... ואחר כך מסדר מערכה גדולה, ואחר כך מסדר מערכה שנייה ואחר כך מעלה שני גזרי עצים ומניחן על מערכה גדולה להרבות האש, ואחר כך נכנסין ללשכת הכלים ומוציאין כל כלי השרת הצריכין להן כל היום, ומשקין את התמיד מים וזה שזכה בשחיטתו מושכו לבית המטבחים, והולכין אחריו הכהנים שזכו להעלות האיברים ושוהין שם עד שפותחין שער ההיכל הגדול, ובשעת פתיחת השער שוחטין את התמיד ואחר כך נכנסין'. כראב"ד. אבל הוא וודאי גם לא סבר כאבא שאול, אלא כחכמים.

ז.

המקדש דוד בסי' כא סק"ד דן במה היה מפסיק בנרות בבין הערביים.

בבין הערבים לא היה צריך לסדר את המערכה, אך היה חיוב להוסיף שני גזרי עצים כמבואר בדף כו:.. בעניין דישון המזבח הפנימי ישנה מחלוקת; בביאור הרמב"ם למשנה בתמיד ו, ג עולה שנעשה דישון זה בבין הערביים: 'דע שהכרחי גם בין הערביים דישון מזבח פנימי ודישון המנורה'. אך רש"י בדף כא. בד"ה 'דישון והתוס' בדף יד: בד"ה 'ורמינהו' ובדף כו בד"ה 'אלא' סברי שלא היה דישון מזבח הפנימי אלא בשחר, וכן עולה מהרמב"ן במלחמות. ומסתבר שמחלוקתם נעוצה בהבנת מטרת הרמת הדשן; דלהרמב"ם יש להקטיר על מזבח נקי ולהכי מדשן אף בבין הערביים. ולרש"י ותוס' והרמב"ן הדישון הינו סוג של קרבן, הנאמר להעשות בשחר, אך אין מניעה מלהקטיר בבין הערביים כשיש אפר מכבר על מזבח הפנימי. אפשר שיסוד המחלוקת מבוססת על מקור דין דישון הזבח, כמבואר בירושלמי ביומא פ"ב ה"ב: 'מניין לדישון המזבח הפנימי, ר' פדת בשם ר' לעזר [ויקרא א טז] והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן, אינו צריך אם לקבע לו מקום, כבר כתיב אצל המזבח... מה כאן מזרחו של כבש, אף כאן מזרחו של כבש... ר' זעירה בשם ר' לעזר לא אמר כן... מניין לדישון מזבח הפנימי והזה עליו והקטיר, מה הזייה בגופו אף הקטרה בגופו'. כלומר לר' פדת למדו מתרומת הדשן של מזבח

חיצון, והוא נעשה רק בבוקר. ואילו לר' לעזר למדו שנועד לצורך ההקטרה, ואזי יש לדשן אף בערב.

אך הגבורת ארי ביומא בדף כה הבין שיש הבדל בעיתוי שהיו מדשנים את המזבח. שכן בבוקר נעשה הדישון כקרבן וצריך להעשות עם דישון החיצוני לפני התמיד, ואילו בערב היה הדישון נעשה מצורכי ההקטרה ונעשה לפני הקטרת הקטורת, לאחר התמיד.

הקטורת אימתי נעשתה. במשנה בדף כא: איתא: 'קטורת של שחר היתה קריבה בין דם לאברים של בין הערבים בין איברים לנסכים'. אפשר שלמדו כירושלמי ביומא ג, ה שיש לאחר את הקטרת בין הערבים כמה שניתן: 'נאמר בתמיד בין הערבים ונאמר בקטורת בין הערבים סמך לנרות, ונאמר בנרות מערב ועד בוקר, יואחר דבר שנאמר בו בין הערבים סמך לנרות לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים... א"ר הילא כל מדרש ומדרש כעניינו תמיד של שחר בכלל מאוחר היה, מה ת"ל תעשה, הקדים בו מעשה. תמיד של בין הערבים בכלל מוקדם היה, מה ת"ל תעשה, איחר בו מעשה'.

בקטורת לא מצי להפסיק, משום שקטורת קודמת לנסכים ואח"כ נרות. בדם התמיד לא ניתן משום שגם אברי התמיד קודמים לקטורת, וכ"ש לנרות, שהם העבודה האחרונה בבין הערביים.

לסוברים שבבין הערביים כלל לא היה הטבה אלא הדלקה, אין לעשות הפסקה, שמצאנו הפסקה רק בהטבה ולא בהדלקה (יש לציין שהרשב"א בתשובה ח"א סי' שט ועט חלק ע"כ וסבר שדווקא בהדלקת הנרות היה מפסיק ולא בהטבתן. ואדרבה, בבין הערביים לכ"ע היה צריך לחלק ולא בבוקר, כפשט הכתוב 'ובהעלות אהרון את הנרות בין הערביים יקטירנה', שבעת העלאה יקטירנה כמבואר ביומא בדף טו. - ותימה, מה יעשה עם הנאמר בבוקר בבוקר חלקהו?). אך הרמב"ם סבר שהיה גם הטבה וגם הדלקה - ובמאי מפסיק?

ר"י למד דין הדלקה מהנא' בבוקר בבוקר, אזי זהו דין בבוקר בדווקא, ולא בבין הערבים. אך לר"ל שלמד להפסיק משום להרגיש העזרה, האם היה צריך להפסיק בבין הערבים.

המקדש דוד בסי' כא סק"ד למד מדברי הרמב"ם שאף בבין הערבים היה מפסיק ומהפך בצינורא בין ההטבות. ואף שבגמ' איתא דלר"ל לא בעי עבודה ולר"י בעי עבודה ממש די ליה להפסיק ולהפך בצינורא (בבקר אין לו אברים להפך בהם). והרמב"ם

פסק כרי"ו: 'ובנרות של בין הערבים יש לעיין במאי מפסיק בין ה' נרות לב' נרות, או אפשר דלא היה מפסיק כלל דהא בקטורת ודאי לא מפסיק דהא בין הערבים קטורת קודם לנסכים ואח"כ הנרות... מיהו להמפרשים ז"ל דס"ל דערבית לא היתה הטבה כי אם הדלקה לא היה מפסיק כלל דמצינן דין הפסקה רק בהטבה, אבל להרמב"ם ז"ל דס"ל דאין חילוק בין שחרית לערבית ובשניהם היה מטיב למה לא היה צריך להפסיק בין הערבים כמו בשחרית, בשלמא לר"י דמפיק לה מקרא דבבקר בבקר חלקהו לב' בקרים, י"ל דגזיה"כ הוא רק להטבה של שחרית, אך לר"ל יש לעיין אם צריך להפסיק בנרות של בין הערבים כדי להרגיש את העזרה, ומלשון הרמב"ם ז"ל פ"ג מהל' תמידין נראה שאף בין הערבים צריך להפסיק... ויש לעיין באיזה עבודה מפסיק, ואפשר דמהפך בצינורא בין הטבה להטבה דצריך רק להפסיק בעבודה אחרת, ואתי שפיר בזה מ"ש הרמב"ם ז"ל סתם דמפסיק ועושין עבודה אחרת ואח"כ מטיב השתים ולא קאמר דמפסיק בקטורת כמ"ש לקמן פ"ו ה"ד, משום דהכא קאי ג"כ על בין הערבים ואז ע"כ מפסיק בעבודה אחרת דאי אפשר להפסיק בקטורת'.

והנה רב ששת, החכם השואל ברשב"א ח"א סי' עט הבין שבבין הערביים כלל לא היה הפסק. שכן פשט הכתוב בבוקר בבוקר - חלקהו דרך בבוקר. ואף לטעם ר"ל נאמר להרגיש העזרה, מסתברא ליה שדוקא בבוקר ולא בבין הערביים.

אך הריטב"א במסכת שבת בדף כב: הבין שאף בבין הערביים מפסיק: 'ואמרינן במסכת יומא (ל"ג א') כי כשבא להדליק את הנרות בין הערבים או להטיבם בבקר אינו מדליקם ביחד, אלא מיטיב החמש תחלה ומפסיק בינתים בקטרת או בהעלאת איברים למזבח כפלוגתא דהתם ואח"כ מיטיב את השתים אם הוצרכו לכך, ובמסכת תמיד לא פירשו בהא מידי, ומסתברא דלא פליגי אהא מדלא רמו להו במסכת יומא, אלא דבמסכת תמיד סתם התנא דבריו'. הרי שסבר שהפסיקו בהקטרה או בהעלת אברי התמיד (ומדוע הגמ' לא העלתה אפשרות זאת של העלאת אברי התמיד להפסקה בין ההטבות?).

המעין בדברי הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פ"ו הי"א יראה שכתב שכסדר שעושה בבקר עושה בבין הערבים, חוץ מהרמת הדשן ממזבח חיצון והפיסות. הרי שכל יתר העבודות שוות. (המל"מ תמה, שבבוקר קטורת קודמת לאברים, ובין הערבים אברים קודמים לקטורת.) וכמו שבבבקר הקטורת מפסיקה בין ההטבות כמ"ש הרמב"ם. גם בין הערבים משמע שמפסיק בקטורת. ודלא כמקדש דוד.

אך בעיקר דברי הרמב"ם קשה, שכן נאמר שהדלקת הנרות היתה בסיום היום במקדש - 'מערב עד בקר', אין לך עבודה שכשירה מערב עד בקר אלא זו בלבד. ואיהך כתב הרמב"ם שבין הערבים היה כסדר הבוקר והאברים ומנחה ונסכים יהיו אחרי הדלקת הנרות. תינח אברים שמצוותן כל הלילה אפשר דלאו עבודה היא. אבל חביתין ונסכים דינם ביום.

צ"ל, שעיקר קפידת הכתוב לא היתה אלא שהדלקת הנרות תהא אחרי הקטורת. שהרי הגמ' בפסחים בדף נח: דנה שהנרות אחרי התמיד והקטורת, ולאחריהם מקריבים הפסח. וצ"ל שלא בעי שהנרות יהיו עבודה אחרונה ביום, אלא לאחר הקטורת. ואין מניעה להקריב החביתין לאחר הנרות (ואף דאיכא עשה דהשלמה, כבר בארו התוס' במנחות בדף כו: בד"ה 'אלא' שכיון שהתקדשו בכלי חשוב כמתירין ומותר להקטירו לאחר מכן).

ולדברים אלו למדנו, שלא נאמר להדליק את כל הנרות לאחר הקטורת, אלא חמש נרות מדליק לפני הקטורת. ושני נרות מסיימות ההדלקה - לאחר הקטורת. ועל שני הנרות נאמר 'אין לך עבודה שכשירה מערב עד הבוקר אלא זו'.